

Útěk ze zajetí Josef Růta, *19.6.1925 Volkov

Do čs. armády jsem vstoupil po osvobození naší obce Volkova Sovětskou armádou v dubnu 1944. Byl jsem přidělen k spojovací četě 3. praporu, které zprvu velel rtm. Vasil Machnič. Pěšáci mnohdy závidí spojařům jejich „lehčí“ službu. Pochybují, že by byla lehčí. Zatím co se pěšáci v minometné palbě mohli krýt v zákopech, kde byli proti minám relativně bezpečni, my telefonisté jsme se s bubny telefonních kabelů na zádech plazili podél natažených telefonních linek, hledali a odstraňovali poruchy. Všude nebyl vedle linky zákop či nějaká díra, do které by ses mohl po dobu minometného přepadu ukrýt.

První bojový křest jsme prodělali v Machnówce, kde jsme se prakticky octli v obklíčení ze tří stran. Nepřítel nás zasypával salvami min a granátů. Ve chvíli jsme měli desítky padlých a raněných. Na křižovatce u Machnówky mina přerazila nohu ve stehně mému spolužáku a příteli Jaroslavu Štorkovi. Spěchal jsem mu poskytnout první pomoc. Zadržel mě rozkaz rtm. Machniče: „Přenech ho zdravotníkům, nestarej se o něj! Rychle musíme navázat spojení se sousedními sovětskými jednotkami.

Jinak nás Němci ještě odříznou a zůstaneme zde všichni!“ Ano, válka má své neúprosné zákony a pravidla. Jedinec, byť sebelepší kamarád, či dokonce snad bratr je ničím ve srovnání s desítkami a stovkami dalších vojáků, o jejichž životy právě jde. Podařilo se nám navázat spojení s velitelstvím sousedních sovětských útvarů. Pomoc na sebe nenechala dlouho čekat. Přes naše hlavy zavaly salvy sovětských gardových minometů, pověstných „kat'uší“. Zasáhly nepřátelské jednotky na výšinách před námi. Přehradní clona ohně a železa pomohla našim vojákům zastavit přímý útok nepřítele a sovětské tanky zastavily nápor na západním úseku u Bóbrky.

Umožnily tak našim odrazit nepřátelské útoky a přejít do protiútoků. Teprv druhého dne se nám podařilo ovládnout zalesněné výšiny za Machnówkou a Bóbrkou, dobýt Wolu Albinovskou a postoupit dál k městu Dukle, kde před námi vyvstala další překážka, mohutná holá výšina 534 se zalesněnými severními svahy u Palacówky a Frankówky. Od 12. září útok střídal útok. Dva útoky našeho praporu byly vražednou palbou odraženy. Prapor se musel stáhnout zpět do výchozích postavení. K večeru toho dne náš další, už třetí útok. Došel mi kabel na bubnu. Od velitele roje, mého staršího přítele a kamaráda Vládi Nového jsem dostal rozkaz vrátit se zpět na SV praporu pro další bubny linky. Šťastně jsem se vrátil, navázal linku a spojení. Ve vzduchu se ozvalo příšerné vytí letící salvy min. Bleskově jsem vskočil do blízkého zákopu. V pravý čas, miny dopadly v bezprostřední blízkosti. Ohlušující výbuchy, sloupy ohně a dýmu bylo poslední, co jsem ještě vnímal „Konec!“ — pomyslel jsem si dřív, než jsem ztratil vědomí. Nevím, jak jsem dlouho ležel v bezvědomí, zpola zasypán výbuchem. Naráz jsem ucítil, jak mne někdo tahá za límec ven. Procitl jsem a s hrůzou spatřil nad sebou dva Němce se samopaly v rukou. „Naši ustoupili!“ — blesklo mi hlavou. Vytáhli mne ze zákopu. Sotva jsem stál na nohou. „Los! Los!“ pobízeli mne šťouchanci hlavněmi samopalů do žeber. Co mi zbývalo. Nebyl jsem schopen se postavit na odpor.

Dosud jsem byl ohlušen a šokován výbuchem. Odvedli mne do města Dukly. Pro rozvaliny budov a hromady dosud nepohřbených německých padlých, pobitých naší a sovětskou dělostřeleckou palbou nebylo pomalu kudy projít. Museli jsme překračovat a přeskakovat trosky i padlé. Spolu s několika zajatými sovětskými vojáky mě bez zvláštního výsledku zavřeli do sklepa poblíž pily. Po několika hodinách se dveře sklepa otevřely a dovnitř vpadl další příchozí. Poznal jsem v něm Vladu Nového. Ani on jim neunikl. Byl zajat, když byl náš čtvrtý útok odražen. Jako poslední ustupující kryl ústup kamarádů palbou ze samopalu. Strílel až do posledního náboje. Bylo to neveselé shledání, ale ve dvou se to přece jenom líp táhne.

Z Dukly nás eskortovali do provizorního zajateckého tábora v Mezilaborcích, kde bylo mnoho sovětských zajatců. Po šedesátí nás nahnali do dobytčích vagónů a přes Maďarsko odvezli do Užhorodu. O hladu a chladu nám cesta trvala tři týdny. Ubytovali nás v cihelně, kde jsme strávili další dva týdny. Jednoho dne nás nechali nastoupit do čtyřstupů. Každou druhou řadu nechali vystoupit. Naložili nás do nákladních aut a vezli zpět k Mezilaborcům kopat zákopy. Ubytování pod širým nebem, nepřetržitě podzimní deště, zima, vši a hlad. Sovětská letadla bez ohledu na

špatné počasí podnikala nepřetržitě nálety. Při jednom náletu jsme využili příležitost, kdy se naše stráže ukryly, a uprchli jsme do lesa. Večer jsme opatrně vstoupili do jedné chalupy v nejbližší dědině.

Tamní lidé se k nám zachovali přátelsky. Poskytli nám jídlo, civilní oděv a radu, kde hledat partyzány. Několik dnů jsme putovali k západu. Dobří slovenští lidé nám poskytovali potravu a informovali nás, kterým dědinám se vyhnout, kde jsou Němci nebo gardisté. Zvlášť ochotně nám poskytovali pomoc Cikáni. Sami pronásledovaní, zřejmě měli s námi, psanci, soucit. Vstoupili jsme do jedné dědiny poblíž Sabinova. Netušili jsme, že v ní Němci právě provádějí zátah. Vlezli jsme jím přímo do rukou.

Zavřeli nás do vězení v Sabinově, kde už byli tři Židé. Příštího dne jsme byli předvedeni k výslechu. Neměli jsme žádné doklady, ani jsme neuměli slovensky. Považovali nás za partyzánské zvědy, což nebezpečně zavánělo hřbitovem. Raději jsme se proto přiznali, že jsme zběhli ze zajateckého tábora. „Warum utíkat?“ — ptal se německý důstojník. „Nedalo se to tam už vydržet“... odpověděli jsme po pravdě.

„Šak vy to vydržet bis zum Tode! A nebude vám to ani tak dlouho trvat! Za útěk z Gefangenlager vás zastřelit, rázem tady s těma Saujuden!“... a začal nás kopat. Spolu s třemi Židy nás nahnali do krytého nákladního auta a odvezli do Prešova, kde nás vysadili. Židy vezli někam dál. Jaká ironie osudu. Prešov byl přece prvním cílem naší armády. Měli jsme zde být už během týdne. Zřejmě jsme byli prvními čs. vojáky, kterým bylo souzeno spatřit Prešov, ale takhle jsme si to věru nepředstavovali, že sem přijdeme jako ubozí, ze všech stran bití zajatci. Naši průvodci ranami nešetřili.

Z Prešova nás vezli vlakovým transportem zajatců do zajateckého tábora, neznámo kam. Toho dne se před námi objevily věže nějakého velikého města. Vláďa Nový poznal siluetu krakovského královského zámku Wawelu. Naše cesta skončila v kárném zajateckém táboře v Lansdorfu nedaleko Opole ve Slezsku. V táboře bylo na 45 000 válečných zajatců: sověti, Poláci z varšavského povstání, Angličané, Francouzi a mezi nimi jsme byli my. Těm posledně jmenovaným se dařilo obstojně. O jejich zásobování potravinami a léky se staral mezinárodní Červený kříž. Se závisí jsme na ně pohlíželi, když na táborovém placu hráli různé sportovní hry, na které jsme při našem „zásobování“ a stravování nemohli ani pomyslet. Ze 100 gramů chleba denně a ob čas několika brambor nezbujníš. Jaký pak div, že v našem táboře zajatci hromadně umírali. Jak jsem poznal, první obvykle umírali silní kuřáci. Stávali se obětmi své kuřácké vášně. Za pár sebraných odhozených „vajglů“ byli ochotni dát poslední kus chleba.

Viděl jsem několikrát, jak některý ze zajatců vykouřil na jeden „šluk“ půlku cigarety, aniž by vydal navenek sebemenší proužek kouře. Vysílené, vychladlé, nedokrvené plíce jej stačily plně vstřebat. Následkem pak byl obvykle zánět plic a úmrtí... Příkladkem brambor jsme dostali teprve, když jsme museli kolem Opole kopat zákopy. V rozbitých botách mi omrzly nohy a byl jsem poslán do táborové „nemocnice“, Vláďa Nový byl jako strojní zámečník poslán do nějaké továrny dále v Německu. Začátkem ledna 1945 Němci začali evakuovat zajatecký tábor v Lansdorfu. Po skupinách hnali zajatce pěšky dál na Západ. Ocitnul jsem se ve skupině 1200 sovětských zajatců. Než nás dohnali k Nové Pace, zbylo nás na živu asi 300. Ostatní stráže cestou postřílely. Ty, kteří vysílením padli a nemohli dál, nemilosrdně dobýjeli pažbami pušek. Jeden z pochodů smrti... K jídlu jsme dostávali několik brambor denně.

Několikrát jen nastrouhanou krmnou řepu, politou studenou vodou, což měla být polévka. Přesto jsme jedli, hlad je zlý. Byl jsem vychrtlý, unavený, hladový, s omrzlýma nohama, ovázanýma pytli. Z hladu mi začaly otékat ruce i nohy, sotva jsem se vlekl. Jak dlouho to ještě mohu vydržet? Teprve české místopisné názvy na tabulích cestovních ukazatelů ve mně znovu probudily novou naději a touhu po životě. To by v tom musel být čert, aby se mi nepodařilo utéci. Komu by se ve dvaceti chtělo umírat? Jednoho dne nás na noc zavřeli do stodoly a hlídali. Ráno jsme šli dál. Procházeli jsme úzkou pěšinou. Místo obvyklého šesti stupu jsme se roztáhli do dlouhého dvojstupu. „Teď a nebo nikdy! Zítří už může být pozdě!“ Využil jsem okamžik, kdy mně strážní ztratili z dohledu, a vběhl jsem do nejbližšího dvorku, kde jsem se ukryl pod hromadou klestí.

Asi po hodině, kdy transport už zmizel z dohledu, jsem se odvážil zaklepat na dveře chalupy. Moje čeština v ústech otrhaného, zuboženého zajatce ihned otevřela srdce hospodyně. Dala mi kus chleba a zároveň upozornila, že zde ještě není bezpečno. Ač hladov, odešel jsem raději do lesa. Sotva jsem začal jíst, když jsem za sebou uslyšel české „Stůj!“ Nijak zvlášť mně to nepřekvapilo ani nevylekalo, snad proto, že bylo vysloveno česky a docela laskavým hlasem. Ohlédl jsem se, za mnou stál český četník, zřejmě na služební pochůzce. Když jsem na něho promluvil česky, byl překvapen víc než já. Svěřil jsem se mu se svojí situací. Zvědavě vyslechl zprávu o bojích 1. čs. armádního sboru na Dukle, pak mi řekl: „Kdyby tě Němci dostali, neříkej jim, že jsi mně o čs. armádě informoval. Nic se neboj, pokusíme se ti pomoci“... Odvedl mne na četnickou stanici. Četníci se mnou jednali velmi slušně, přátelsky. Záhy přišly jejich manželky.

Přinesly mi jídlo, čisté prádlo a oděv. Moje zavšivené cáry spálily v kotli. Vykoupal jsem se, nasýtil, oholil a znovu jsem se cítil tak trochu jako člověk. Poradili se mezi sebou a předali mně do nemocnice v Nové Pace. Němcům musel lékař oznámit, že převzali do léčení jednoho vysíleného zajatce. Stalo se tak 16. ledna 1945, den po útěku z transportu. Pravidelně pak museli hlásit průběh mé nemoci a léčení. Lékaři si pro mně dovedně vymýšleli nemoci. Podezření ze skvrnitého tyfu, kterého se okupanti tolik báli. Poslali na laboratorní vyšetření do Prahy krev a stolici. Prostě protahovali léčení, jak se jen dalo. Ošetřovatelky o mně pečovaly jako o nějakého vzácného pacienta.

Zprvu mně krmili opatrně. Vážil jsem pouhých 44 kg. Později, když jsem zesílil, převedli mne na výživnou dietu a ještě mi přilepšovali. Přilepšovali mi i pacienti, zásobování z domova. Po přestálém utrpení jsem si připadal jako doma na posvícení. Mladý, jinak zdravý organizmus se rychle vzpamatovával. Zahojily se mi i omrzliny na nohou. Po čtyřech týdnech pobytu v nemocnici jsem se dostal do slušné fyzické kondice. Jednoho dne mne sestry taktně upozornily, zřejmě na pokyn primáře, že mne déle v nemocnici krýt nemohou. „Dali jsme vás do pořádku. Konec už není daleko. Hodně jste prošel a zkusil.

Myslíme, že vám už nemusíme radit...“ Za pomoci jednoho pacienta, starého poctivého komunisty Josefa Šolce, se mi podařilo navázat styky s českými vlastenci mimo nemocnici. Jeho zeť Jaroslav Valeš mi opatřil civilní oblek, neboť ten, v kterém jsem přišel do nemocnice, jsem musel v nemocnici odevzdat. Jedné noci mi přivezl k nemocnici kolo. Dlouhými oklikami jsme projeli z Nové Paky do Dolní Kalné, kde pro mne opatřil úkryt u rolníka Jiříčky. Nemohl jsem nečinně přihlížet a čekat konec války. V březnu 1945 se mi podařilo navázat styk se sovětskou paradesantní zpravodajskou skupinou „Chan“, které velel kapitán Sovětské armády Frolov. Skupina měla přímé radiové spojení se štábem 1. ukrajinského frontu maršála Koněva. Měla především úkoly zpravodajské: sledovat pohyby a soustředování vojsk, především však přípravy na případnou válku chemickou.

Sledovali jsme především nádraží, zda někde nejsou cisterny nebo láhve s plyny. Proto také se skupina vyhýbala přímým střetům s Němci. Spolu s Jiříčkovými chlapci Slavomírem a Zdeňkem jsme pracovali pro skupinu „Chan“ tam, kde se její příslušníci-výsadkaři z jazykových důvodů nemohli uplatnit. Pro jistotu mi čeští vlastenci opatřili falešné osobní doklady. Činnost skupiny nezůstala před Němci utajena. Zaměřovali si polohy vysílačky svými goniometry. Několikrát se snažili skupinu dopadnout a zneškodnit. Díky spojení s českými četníky, kteří skupinu vždy včas upozornili, akce okupantů šly do prázdna. Konečně jsme se dočkali příchodu Sovětské armády. Ve dnech 5. až 9. května 1945 jsme se podíleli na odzbrojování Němců v Dolní Kalné a okolí. Všichni jsme si volně vydechli.

Skupina „Chan“ se brzo nato přesunula do Německa. Rozloučil jsem se s nimi i s místními českými přáteli a 20. května jsem se hlásil na čs. vojenském velitelství v Praze. Byl jsem odvelen k bývalému 3. praporu, nyní 3. pěšímu pluku do Kadaně. V Kadaní jsem se setkal s mnoha starými známými, kteří pomalu nemohli uvěřit, že nejsem duch ani zjevení, ale já sám ve vlastní osobě. V září 1944 naši objevili u Zboisk před Duklou několik zohavených, popálených mrtvol našich vojáků, které nebylo možno identifikovat. Měli tu smůlu, že se při průzkumu dostali do zajetí. Kamarádi se tehdy domnívali, že jsem byl spolu s Vladou Novým mezi nimi. Za dva dny po mém

příchodu se u útvaru ohlásil Vlad'a Nový. V továrně, kam byl z Lansdorfu nasazen, nezažil tolik hladu, utrpení a strádání jako já. Přesto se vrátil s podlomeným zdravím. Netěšil se dlouho ze života v osvobozené vlasti. Zemřel v roce 1952 v Lipně u Žatce, kde jsme se spolu s dalšími spoluobčany z Volkova po válce usídlili.

Dukla věčně živá, sv 3, str. 111. Vydalo Dukelské muzeum ve Svidníku. Košice 1979.